

2023-05-08 Nr. NV-1057

VYRIAUSYBĖS IŠVADA Nr.: TAP-23-542(2) TAIS-23-4898(3)	DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO NR. IX-785 176, 240 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2419 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 186 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2411“ PROJEKTO (toliau – Nutarimo projektas)		
	Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Pateikimo Seimui terminas <i>Data iš kalendoriaus</i>	<i>Teisingumo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☐ Nesvarstyta <i>2023-05-02</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☐ Grąžinti tobulinti

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Nutarimo projektu siekiama pateikti Vyriausybės išvadą pagal Seimo valdybos 2023 m. kovo 15 d. sprendimą Nr. SV-S-853 dėl Baudžiamojo proceso kodekso Nr. IX-785 176, 240 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2419 (toliau – Įstatymo projektas Nr. 1) ir Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2411 (toliau – Įstatymų projektas Nr. 2).

Įstatymo projekto Nr. 1 iniciatoriai ir rengėjai – Darbo partijos frakcijos Seimo nariai, o Įstatymo projekto Nr. 2 iniciatorė ir rengėja – Seimo narė Dovilė Šakalienė.

Įstatymų projektais siekiama:

- spręsti baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų per ilgų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, ypač kai nukentėjusieji yra nepilnamečiai ar mažamečiai asmenys, tyrimo terminų klausimą;
- mažinti (švelninti) nukentėjusiojo nepilnamečio ar mažamečio, ypač nukentėjusio nuo seksualinio pobūdžio prievartos ar išnaudojimo, patiriamą stresą, nustatant tokią tvarką, kad nukentėjusio mažamečio ar nepilnamečio apklausa vyktų tik vieną kartą ir laikantis visų seksualinių nusikaltimų aukų apklausoms taikomų rekomendacijų.

Įstatymų projektų rengėjų nuomone, nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, kurie padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kai nukentėję yra nepilnamečiai ar mažamečiai sulaukia didelio dėmesio visuomenėje ir jie turi būti nagrinėjami pagreitinoto proceso tvarka. Be to, nors galiojančiame teisiniame reguliavime ir numatyta, kad nepilnametis liudytojas ar nepilnametis nukentėjusysis ikiteisminio tyrimo metu apklausiami paprastai ne daugiau kaip vieną kartą, tačiau toks reglamentavimas neužtikrina, kad tokios apklausos nebūtų atliekamos pakartotinai ar papildomai, dėl ko traumuojami vaikai, didėja parodymų iškraipymo rizika ir pan.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Įstatymo projektu Nr. 1 siūloma nustatyti, kad:

- ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, bet ne ilgiau kaip per 3 mėnesius dėl bylų, kur nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (*pvz. išžaginimas; seksualinis prievartavimas; privertinas lytiškai santykiuoti; lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą; jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimas; jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirtinimas*), kai nukentėję yra nepilnamečiai ar mažamečiai;

- bylos dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, kurie padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, kur nukentėję yra nepilnamečiai ir mažamečiai būtų nagrinėjamos pagal iš anksto suderintą ir nustatytą teismo posėdžio grafiką ir tvarką (teismo posėdžių pertraukos negalėtų būti ilgesnės nei 14 dienų, bylos turi būti pradėtos nagrinėti ne vėliau kaip per 20 dienų nuo teismo nutarties perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje priėmimo).

Įstatymo projektu Nr. 2 siūloma nustatyti, kad nepilnamečio liudytojo ar nepilnamečio nukentėjusiojo apklausa ikiteisminiame tyrime leidžiama tik vieną kartą, nebent pakartotinė apklausa būtina dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Nutarimo projektu siūloma pritarti Įstatymų projektų tikslui stiprinti nepilnamečių asmenų apsaugą baudžiamajame procese, tačiau nepritarti siūlomoms įtvirtinti teisinio reguliavimo priemonėms.

Argumentai, kuriais nepritariama Įstatymų projektams yra paremti rizika, dėl kurios gali būti trikdomas nusikalstamų veikų, padarytų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, ypač kai nukentėjusieji yra nepilnamečiai ar mažamečiai asmenys, ikiteisminio tyrimo procesas, apsunkinama institucijų veikla, taip pat atsižvelgiant į galiojančio teisinio reglamentavimo, pakankamai sąlygojančio ir įpareigojančio, kad tokie ikiteisminiai tyrimai būtų atliekami užtikrinant proceso dalyvių apsaugą ir teises kuo greičiau, kokybiškiau, nevilkinant proceso; taip pat teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijų praktikos analize, statistiniais duomenimis.

Be to, atkreipiamas dėmesys į tai, kad Įstatymų projektų siūlymai:

- už sunkius ar labai sunkius nusikaltimus numatyti trumpiausius (iki 3 mėnesių) jų ikiteisminiams tyrimams skirtus terminus (pvz., labai sunkiam nusikaltimui ištirti skiriamas toks pat terminas kaip ir baudžiamojo nusižengimo ikiteisminiam tyrimui), sistemiškai nedera su BPK 176 straipsnio dėstymo logika ir struktūra, o faktiniai ikiteisminiai tyrimai dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų, nuo kurių nukentėjo nepilnamečiai asmenys, nuosekliai trumpėja ir šiuo metu yra trumpesni, negu BPK 176 straipsnio 1 dalies 3 punkte;

- trikdytų ikiteisminio tyrimo organizavimo sistemą, pagal kurią pagrįstai numatomas ilgesnis ikiteisminio tyrimo terminas dėl pačių sunkiausių nusikalstamų veikų, kadangi tokio pavojingumo pobūdžio nusikalstamų veikų ikiteisminiai tyrimai yra žymiai sudėtingesni, jiems ištirti reikia skirti daugiau laiko;

- iš ikiteisminio tyrimo institucijų būtų reikalaujama vienodai greitai atlikti ikiteisminį tyrimą ir dėl baudžiamojo nusižengimo ar nesunkaus nusikaltimo, ir dėl labai sunkaus nusikaltimo, o tai prieštarauja proporcingumo ir protingumo principams;

- ikiteisminio tyrimo institucijos privalėtų per labai trumpą laiką atlikti itin daug ikiteisminio tyrimo veiksmų, įskaitant ir specializuotas ekspertizes, specialistų išvadų parengimą, kas iš principo yra neproporcinga ir netikslinga;

- kiltų rizika dėl nusikalstamos veikų ištyrimo kokybės, o teismui būtų pateikti neišsamūs duomenys (kaltinamieji aktai), dėl ko atsirastų prielaidų grąžinti bylą su kaltinamuoju aktu papildomiems tyrimo veiksams atlikti, o tai vėl ilgintų ikiteisminio tyrimo terminus bei kartotųsi ikiteisminio tyrimo termino pratęsimų procedūra;

- siūloma nuostata, leidžianti pakartotinai apklausti aptariamus asmenis tik paaiškėjus naujoms aplinkybėms, galimai itin apribotų ikiteisminio tyrimo institucijų darbą, sudarytų formalias kliūtis surinkti visus kaltinimui pagrįsti būtinus duomenis, taip pat suteiktų daugiau galimybių kaltinamajam ir jo gynybai nepagrįstai kvestionuoti atliktos nepilnamečio nukentėjusiojo ar nepilnamečio liudytojo apklausos teisėtumą.

Nutarimo projekto rengėjų nuomone, praktikoje pasitaikančios nepilnamečių ir mažamečių pakartotinės apklausos susijusios labiau su teisės aktų reikalavimų praktinio taikymo problematika, todėl turėtų būti sprendžina stiprinant ir plečiant ikiteisminį tyrimą organizuojančių ir vykdančių institucijų (pareigūnų) organizacines, edukacines, profesines kompetencijas tobulinimo ir kitas priemones bei sistemiškai optimizuojant ikiteisminio tyrimo procesą.

STEBĖSENA

Nutarimo projektui stebėsenos rodiklių nustatymas neaktualus.

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Nutarimo projektas derintas su Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Generaline prokuratūra, Nacionaline teismų administracija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Nutarimo projektas suderintas su institucijomis, papildomų pastabų ar pasiūlymų iš institucijų nėra.

Nutarimo projektas patikslintas pagal 2023 m. gegužės 2 d. Tarpinstituciniame pasitarime pateiktas pastabas ir pasiūlymus.

Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės patikslintam Nutarimo projektui pastabų ir pasiūlymų neturi (2023 m. gegužės 8 d. išvada Nr. NV-1053).

KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Galiojančiame baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta, kad ikiteisminis tyrimas byloje yra prioritetas, kuriose įtariamieji yra suimti, taip pat byloje, kuriose įtariamieji ar nukentėjusieji yra nepilnamečiai. Taip pat nustatoma, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, bet ne ilgiau kaip: 1) dėl baudžiamojo

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

nusižengimo – per tris mėnesius; 2) dėl nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų – per šešis mėnesius; 3) dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų – per devynis mėnesius.

Prokuratūros veiklos 2022 m. veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2022 m. užregistruotas 151 (2021 m. – 305) tyčinis labai sunkus, sunkus, apysunkis smurtinis nusikaltimas ir 247 seksualinės prievartos nusikalstamos veikos, nuo kurių nuketėjo 384 (2021 m. – 257) vaikai.

2022 m. ištirtos 343 (2021 m. – 369) seksualinio vaikų išnaudojimo veikos ir 190 (2021 m. – 190) labai sunkių, sunkių ir apysunkių smurtinių nusikaltimų, nuo kurių nuketėjo vaikai.

Prokuratūros veiklos 2022 m. ataskaitoje taip pat nurodoma, kad saugant nuketėjusius nepilnamečius nuo pakartotinio emocinio traumavimo ir dvasinių išgyvenimų, siekiama ikiteisminį tyrimą šiose bylose užbaigti per kuo trumpesnę laiką, todėl 2022 m. vidutinė ikiteisminio tyrimo dėl seksualinio vaikų išnaudojimo trukmė buvo 6 mėnesiai ir 14 dienų (2021 m. – 8 mėnesiai ir 6 dienos), o dėl labai sunkių, sunkių ir apysunkių smurtinių nusikaltimų, kai nukentėjo vaikai, – 4 mėnesiai ir 27 dienos (2021 m. – 7 mėnesiai ir 25 dienos).

2022 m. per trumpesnę nei 6 mėnesių laikotarpį baigta 55 proc. ikiteisminių tyrimų dėl seksualinio vaikų išnaudojimo (2021 m. – 43,8 proc.)

PAŽYMĄ PARENGĖ

Artūras Norkevičius

Viešojo valdymo grupė, vyresnysis patarėjas